

“ÇALIŞMA” VE “ZİHNİYET” KAVRAMLARI EKSENİNDE “ÇALIŞMA ZİHNİYETİ”NİN “MİLLİ ÇALIŞMA DÜZENİ”NİN İNŞASINA ETKİLERİ

Doç. Dr. Osman ŞİMŞEK

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü*

ÖZET

Bu inceleme Türkiye açısından yeni çalışma ilişkilerinin inşasına yönelik özgün bir yaklaşımı içermektedir. Türk çalışma ilişkilerine yöntem üzerinden yaklaşarak yeni bir kuram geliştirme denemesi esastan ele alınmaktadır. Çünkü Türkiye’deki çalışmaya konu olan tüm unsurlar modern Batı paradigmasına göre oluşmaktadır. Bu ise Türkiye’de çalışma hayatına yön veren temel kavramlar taklitçi bir çerçevede ortaya çıkarmaktadır. Oysa Türk-İslam medeniyetinin toplum kurucu temel düşünce yöntemi, tevhidi düşünce yöntemidir. Buna göre çalışma, çalışmanın zihniyeti, sanayi ilişkilerine yönelik özgün bir sanayi ve çalışma düzeni bilgisinin inşası, ihmal edilmiştir. Türkiye’de bu noktada Tevhidi düşünce üzerinden çalışmaya bakabilen akademik bilgi eksikliği çok belirgindir. Bu eksiklikten dolayı Türkiye, nasıl milli sanayi, nasıl bir milli çalışma düzenini ve gelişmeci toplum yapısını kurulabilsin. İşte bu noktadan hareketle, bu incelemede; kültür, kültürel izafilik, zihniyet ve çalışma kavramları Türk-İslam medeniyetinin özgün bilgi yönteminin eşliğinde yeni ve özgün bir çalışma düzeni inşa etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zihniyet, Kültür, Kültürel İzafilik, Yöntem, Tevhidi Düşünce, Pozitivist Düşünce, Çalışma Zihniyeti

THE EFFECTS OF WORKING MENTALITY ON THE CONSTRUCTION OF NATIONAL WORKING ORDER IN THE AXIS OF WORKING AND MENTALITY CONCEPTS

ABSTRACT

Turkey contains the original investigation in terms of this approach for the construction of a new working relationship. An attempt to develop a new theory on approaches to Turkish labor relations through the method is fundamentally addressed. Because all the elements that are subject to study in Turkey is composed by the modern Western paradigm. The basic concepts guiding the work life in Turkey this work arises in a context of imitators. Whereas the basic method of social thought of Turkish-Islamic civilization is the method of tawhid thought. Accordingly, to work, the mentality of the study, the construction of an original industry and working order information for industrial relations has been neglected. Turkey at the lack of information regarding the operation of academic and industrial tawhidi thought out philosophy is very clear on this point. The lack of academic knowledge that can look at the work through tawhidi thought is very evident. How Turkey because of this lack of a national industry, and how progressive a society is a national working order can be established. From this point in this review, Culture, cultural relativity, mentality and working concepts, aims to built a new and original working order with the original knowledge method of Turkish-Islamic civilization.

Key Words: Mentality, Culture, Cultural Relativity, Method, Tawhidi Thought, Positivist Thought, Working Mentality

GİRİŞ

Özellikle Cumhuriyet dönemi sonrası Türk toplumundaki çalışma sistemi, modern paradigmaya bağımlı olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda modern paradigmanın pozitivist zihniyetine göre oluşan çalışma sistem anlayışı, Türk toplumuna “aktarmacılık” ve “taklitçilik” yolu ile taşınmıştır (Şimşek 2018a: 69). Böylece Türk çalışma ilişkiler sistemi ve çalışma zihniyetinin, bu modern toplum kurucu düşüncesinin (pozitivist düşünce) yöntem bilgisine göre yapılandırıldığı görülür. Oysa sosyal bilimlerde, farklı toplumlar gerçeğinin bulunması noktasından hareketle, Türk-İslam ve modern Batı gibi iki ayrı toplumun varlığından söz edilebilmeyi mümkün kılmaktadır. Bundan dolayı her kişi top-

lumun/medeniyyetin ve onların kurucu düşünce yöntemlerinin ilişkisinden söz edildiğinde en başta ; “kültür”, “zihniyet”, “izafilik/görecelilik” ve “yöntem” anlayışlarının birbirlerine göre karşılıklı izafiliğinin dikkate alınması meselesi ortaya çıkar. Fakat günümüz sosyal bilimini tek taraflı modern paradigma ya göre bütün her şeyi ele alması, Türkiye’deki çalışma, sanayi ile çalışma ilişkileri ve sanayi ilişkilerine hangi yöntem ve anlayışa göre ele alınıp alınmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Buna göre Türk çalışma yapısının özgünlüğü boyutu ile incelemek istenmesi konumuna geldiğinde öncelikle Türk çalışma sistemini etkileyen farklı toplum ya da toplumların(modern Batı medeniyyeti) kültür, zihniyet ve bilgi inşa etme yöntemlerini bilmenin gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bundan sonrasında ise iki medeniyyetin veya iki toplumun bu alanlardaki özgün değerlendirmelerini, mukayeseli olarak bilmeye sıra gelmektedir. Aksi takdirde bu unsurlar dikkate alınmadan doğrudan alıntılar yapılması halinde ise milli/özgün çalışma sisteminin oluşmasının, inşasının öntü tıkanmış olunur. Bu duruma düşmemek için de iletişim ya da etkileşim halinde bulunan toplumun/medeniyyetin “kültür”, “zihniyet” ve “yöntem” anlayışlarını kültürel izafilik açısından değerlendirmeye gitmek gerekmektedir. Bütün bu aşamaların gerçekleştirilmesi sonucundan; kültür, zihniyet, çalışma ve yöntem unsurlarının bir “düzen (sistem)” ilişkisi içerisinde etkileşimini, tevhidi düşünce bilgi yöntemi öncülüğünde bütüncül ictimai ilim aklı süzgecinden geçirerek, özgün çalışma düzenini (sistemini) oluşturma imkanı sağlanabilir. Fakat bir toplumun milli (özgün) çalışma düzenine (sistemine) yön veren bu kavramların bütüncül sistem ilişkisinin ictimai ilim süzgecinden geçirilmeden **doğrudan alıntılar yapılması halinde** ise taklitçi ve aktarmacı bir toplum çalışma sistemi ile kimliksiz bir çalışma zihniyyetinin varlığı ortaya çıkarılmış olunabilir. Bu noktada bir toplumun çalışma düzeninin (sistemini) özgün inşası için “**çalışma-zihniyyet**” etkileşimi ile temel kurucu düşünce yöntemi arasındaki ilişki görmezden gelinemeyecek kadar büyük bir öneme sahiptir (Şimşek 2019a: 192). Buna göre İctimai (sosyal) ilimler bakımından bir çalışma sisteminin özgün inşası için diğer unsurlarla birlikte en başta; **kültürel izafilik, zihniyyet** ve temel **kurucu bilgi yönteminin** bütüncül bakışından üretilen inşa edici düşünce yapısı ile;

- yeni bir çalışma anlayışı,
- yeni (özgün) çalışma zihniyyeti,
- çalışmanın ontolojik bakışının ortaya çıkardığı bütüncül sistem kurucu zihniyyeti
- Ve sonuçta topyekün **çalışma düzeni (sistemi)** oluşturabilir.

Yeni Türkiye'nin mili çalışma düzenini oluşturabilmek için öncelikle mevcut durumu yani Türkiye'deki pozitivist çalışma yönteminin hâkim olduğu çalışma düzenini ifade eden Türk çalışma ilişkiler sistemi ile modern çalışma ilişkiler sisteminin mukayeseli incelenmesine yönelme gereği bulunmaktadır. Buradan hareketle kültürel izafilik içeren ictimai ilim aklı ile kültür, zihniyet farklılığının getireceği bilinçli ilmi bilgi geliştirme faaliyetine girilerek öncelikle modern pozitivist düşüncenin dayatmalarına karşı ilmi bilgi inşa duruşu ortaya konulabilir. Bundan sonrasında ise pozitivist düşünce yönteminden arındırılmış zihin ve kavramların geliştirilmesiyle de Türk -İslam medeniyetinin özgün yöntem bilgisi vasıtasıyla **yeni çalışma zihniyeti ve yeni çalışma düzeninin (sisteminin) inşası** ancak mümkün olabilir. Bu noktada söz konusu bu incelememizde; kültür, kültürel izafilik, zihniyet, çalışma, temel kurucu düşünce yöntemi gibi kavramlar açıklanarak, bu çalışmaya derinlik kazandırılmak istenmektedir.

Buna göre doğrudan algılanamayan bir varlık olarak **kültür**, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran yaşama tarzı farklılığını içeren bir kavramdır. Kültürün soyut ya da mana merkezli olması dolayısıyla onun belirgin ve başlı başına bir varlığının bulunmadığı belirtilir. Buna göre kültür, zihinde düşünce ile yapılan bir inşa olayı olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda "kültür", bir varlığın ismi olmayıp, bir kavrayış biçimini belirtmenin ismi olarak ele alınır (Özakpınar 2003: 10). Çok sayıda kültür tanımının bulunmasına rağmen pek çok sosyolog kültürü, toplumda bulunan kesimlerin bir kısmı tarafından paylaşılan; öğrenilmiş fikirler, değerler, estetik, tercihler, kurallar ve geleneklerin tamamı şeklinde tarif etmiş oldukları görülür (Özönder, 2001: 1-2). Bu bağlamda kültür kuramcılarımızdan M. Turhan'ın kültür tanımına bakıldığında O'na göre kültür; öyle bir bütündür ki o, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değer ölçülerinden oluşan bir bütündür. Söz konusu bu maddi ve manevi bütüncülük, toplumda meydana gelen her türlü bilgiyi, alışkanlıkları, kıymet ölçülerini, ilgiyi, genel tavır, tutum, görüş ve zihniyet ile her tür davranış şekillerini içine alan bir bütüncülüktür. Böylece toplumdaki her şeyi kapsayan bu bütüncülük, söz konusu o toplumun pek çok mensubunda görülen özellikleri, onu diğer toplumlardan ayırt eden; düşünce tarzını, davranış ve tutum farklılığını yani topyekûn yaşama biçimini meydana getirir (Turhan 1997: 48). **Bu durum ise bir toplumun kültürünü meydana getiren akıl ve duygu birlikteliğine dayalı bütüncülük içeriğinin bir başka toplum ile birebir benzememesinden doğan farklı davranış etkisini ortaya koyduğundan, bizatihi kültürün kendisinde "benzememezlik" içeriği bulunmaktadır.** Buda kültürel izafilik kavramının açığa çıkmasına yol açmaktadır. "**Benzememezlik**" noktasından hareketle her kültürün; kendisine ait özgün bir ruhu, fikirleri, ihtirasları, sanatı, felsefesi, matematiği olan bir bütün olması

yönüyle, her kültür” en yüksek dereceye sahip canlı bir varlık” olma özelliğini taşımaktadır (Kessler 1985: 101). Bu açıklama üzerinden kültürel izafilik anlayışına bakıldığında ise; kültürün kendi içinde izafilik taşıma özelliği bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürel izafilik ile hiçbir kültür, bir başka kültürün özelliğini tam olarak bünyesinde bulundurmayacağı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır (Özönder 1984: 141-142). Böylece kültür, hem mana yani duygu hem de madde yani akıl bütüncüllüğü ile oluştuğundan, her toplum da kendi mana değerleri ile bağlı olduğu düşünce yöntemin birlikteliğinde oluşan akli bilgi inşa tarzları, birbirlerine göre farklılık taşımaktadır. Bu durum ise hiçbir kültürün birbiri ile tam olarak aynı olamayacağı anlamına gelmektedir. Buna göre “kültürel izafilik” konusu, bir toplumda özgün bir ictimai (sosyal) düşünce yapısının oluşmasında “benzemezliği” ve “farklılığı” üzerinden ; “milli idrak, “milli bilinç” ve “milli düşünüş” ve “milli tavır alışları” ortaya çıkarmaktadır. Bu izafilik durumun yine “zihniyet” ve toplumların temel bilgi inşa “yöntem”lerine de yansımaktadır. Bu noktada sonuç olarak söz konusu kültürel izafiliğin ortaya çıkardığı etki, toplumların; çalışma anlayışına, çalışma kültürüne, çalışma zihniyetine ve top yekün çalışma düzeni (sistemi) inşasının, esasında farklılık üzerine kurulmasının gerekliliğini ifade etmektedir. Bu durum ise bir toplumun taklitçi ve aktarmacı sosyal teori alıntılarına tam olarak girmesinin bağımlılığa yol açmasını önleyen onu gideren en temel etken olduğunu ortaya koymaktadır. Bu farklılığı ifade eden bir başka kavramı ise zihniyet kavramıdır.

Toplum, her olayı birbirinden farklı gören gruplardan oluşur. Bu farklılık da bir toplumsal grubun soyut, ”örtük”/görünmeyen değerlerinin yön verdiği düşünce sistemi, zihniyet ile belirtilir (Mucchielli 1991: 7). Bu zihniyet tanımı ise ictimai (sosyal) yapıdaki bütün toplum kesimlerinin (grupların) sahip oldukları değer yargıları, tercihleri ve eğilimlerinin hepsini belli bir bakış açısından açıklayan *bütünlükçü* bakışı içermektedir (Ülgener 1983: 19). Bu yönüyle zihniyet, ictimai (sosyal) kimliğin oluşmasında son derece önemli bir konuma sahiptir. Zihniyet, hem içe dönük his ve duygu merkezli hem de somut davranışların ortaya çıkmasındaki bütüncül bir mahiyete sahiptir. Böylece zihniyeti bu bütüncül vasfıyla, insanın tavır ve davranışlarının özünde ve yapısında aramayı gerekli kılmaktadır (Ülgener 1983: 20–21). Buna göre zihniyet, dış dünyada meydana gelen tutum, tavır ve davranışların oluşmasında o toplumun soyut değerlerinin, anlamlarının yön vericiliğine göre oluşmaktadır. Bu yönüyle zihniyet, her kesimin kendi anlam dünyasının vermiş olduğu özgünlük üzerinden dış dünyada ortaya koydukları davranışları sistemleştiren bir mahiyete sahiptir. Bu bağlamda zihniyet bir ictimai kesimin/grubun kültürel kimliğinin temel bileşenini oluşturmada etkinlik taşıdığı belirtilir (Mucchielli 1991: 22). Bir başka açıdan zihniyetin kavramsal içeriğe bakıldığında ise onun “çağ” kav-

ramı ile yakın ilişki içinde bulunduğu anlaşılır (Aydın 2004: 108). Buna göre “çağ” anlayışının zihniyet kavramı ile irtibatlı olarak düşünüldüğünde, zihniyet ağırda olsa bir değişim geçirdiği ve bu değişimi tetikleyen unsurun da ana iticisinin, maddi koşullardaki meydana gelen değişimin zihniyettir. Bu değişime bağlı olarak da zihniyetinde maddi koşulları değiştireceğine yönelik etki gücü, “zihniyet-çağ” ilişkisinin oluşan zihniyet değişimi üzerindeki tesirini ortaya koymaktadır (Aydın 2004: 118). Buna göre bu teknik zihniyet açıklamalarından hareketle konuyu zihniyet –çalışma ilişkisini anlamaya aktardığımızda, “**çalışma zihniyeti**”nin oluşumunu da, hem kültürel izafilik yönü ile hem de “zihniyet-çağ” etkileşiminin ortaya çıkardığı değişmeci zihniyet özelliği ile anlamlandırmak ve kavramsallaştırmak gerekmektedir. Bu yönüyle de kültürel izafilik ve zihniyet –çağ ilişkisi ele alınan konuda “**özgün kimliklenme**”nin oluşumunda belirleyicilik taşıdığından **özgün çalışma zihniyetine sahip** olma ile **kimliklenmiş** bir toplumun oluşumunda bu iki içeriğin etkileşimci ve katkı verici yönü önem taşımaktadır.

Düşünce yöntemi açısından konuya bakıldığında ise Modern Batı medeniyeti ile Türk-İslam medeniyetinin bilgi inşa etmede birbirlerinden farklı iki ayrı düşünce yöntemine sahip oldukları söylenebilir. Türk-İslam medeniyetinde toplum kurucu bilgi inşa etme yöntemi ; **Tevhidi Düşünce bilgi yöntemi** olup, tüm hayatın içindeki her şey; sanayi, çalışma, iktisadi faaliyet, siyaset, eğitim ,hukuk,...vb alanları bu bilgi yöntemine göre inşa edilir. Böylece ictimai yapıyı oluşturan bu ilim alanlarının bütüncül etkisi ile İctimai düzen (sistem), bu temel kurucu tevhit düşüncesine göre inşa edilmiş olduğu ifade edilebilir (Şimşek 2018a:68). Buna göre Türk-İslam medeniyeti, 7-19. Yüzyıl sürecinde siyasal alanda Cihan Hakimiyetine ulaşmasına katkı veren ve her alanda geliştirdiği öncü bilgiye, tevhidi düşünce bilgi yöntemi yoluyla sahip olmuştur (Şimşek 2019b 107-109).

Modern Toplumun toplum kuruculuğundaki bilgi inşa etme yöntemi ise pozitivist düşüncedir. Pozitivist düşünceye temel teşkile eden pozitivistizmin anlamı, “Ponere” fiilinden türetilerek, Latincesi yüzleşmek anlamına gelmektedir. Pozitivistizm Fransızca’da doğru, gerçek, kanıtlanmış anlamlarına da gelmektedir (Bostan 2019: 11). Pozitivistizm, ”gözlemlenebilir olaylarla ilgili” olup, gözlemlendiği olgular üzerinden bunlar arasında genel yasaların oluşumunu tespit eden düşünce yapısıdır. Bunu da duyu organlarının merkezliliğinde salt akılcı bir yöntemle gerçekleştirir (Keat/Urry 2001: 119). Böylece pozitivist düşünce yöntemi, toplumdaki tüm şeylere, bilim alanlarına salt akla dayalı olarak bakarak, bilim dallarının oluşumun da materyalist düşüncüyü temsil etmektedir. Bu ise salt akılcı ekonomi merkezli kurucu toplum düşüncesini ifade etmektedir. Buradan da hareketle salt akılcı ekonomi anlayışının yön verdiği; çalışma, ça-

İşma zihniyeti ve endüstri ilişkiler sistemi ve onun anlamsal içeriği ile onun dışı yansıyan yönünü, bu ekonomik anlayışa göre oluşturmuştur.

Tablo1: Tevhidi Düşünce İlmi Yöntem Anlayışına göre Tevhidi İctimai Yapı -Çalışma Zihniyeti ilişkisi ve Pozitivist Düşünce Bilimsel Yöntem Anlayışına göre Modern Toplum-Çalışma Zihniyeti ilişkisi

Temel Kurucu Medeniyet	Temel Kurucu Medeniyetin Bilgi Yöntemi	Temel Kurucu Medeniyet ve Önder Kurum	Temel Kurucu Medeniyet ve Önder kurum-Çalışma Zihniyeti ilişkisi
Türk-İslam Medeniyeti	Tevhidi Düşünceye dayalı Bütüncül İlmi Yöntem	Türk-İslam Medeniyeti ve Din Kurumu	Tevhidi Düşünceye Dayalı bütüncül / diğergam zihniyet ile çalışmaya yön verme
Modern Batı Medeniyeti	Pozitivist Düşünceye Dayalı Salt Akılcı tekliğine Dayalı Bilim Yöntemi	Modern Batı Medeniyeti ve Ekonomi Kurumu	Pozitivist Düşünceye Dayalı Salt Akılcılık üzerinden Çalışmaya, mekanik zihniyet ve pragmatik zihniyet ile yön verme

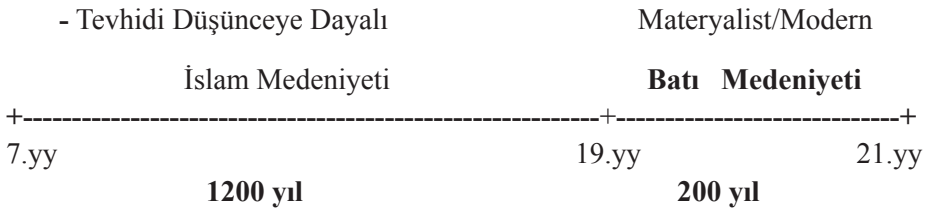
Buna göre Tablo: 1'e bakıldığında "bırakınız yapsınlar"cı pozitivist liberalist-kapitalist iktisat zihniyetinin oluşturduğu çalışma zihniyetine sahip girişimciler ile Tevhidi düşünce açısından bütüncül dayanışmayı içeren toplumcu bir çalışma zihniyeti anlayış farklılığının ortaya çıktığı görülmektedir. Böylece her iki medeniyetin bilgi yöntem anlayışları ile çalışma zihniyet ilişkisinin birbirlerine göre farklılık taşıdığından, Türkiye'nin özgün bir çalışma zihniyet yapısına sahip olduğu görülmektedir. Fakat Türkiye bu özgünlüğe sahip olmasına rağmen Batılılaşma ve modernleşme tesiri ile modern pozitivist düşünce yöntemi ve onun ekonomi merkezli düşünen çalışma zihniyetinin etkisine girerek, bu ekonomi merkezli çalışma ve endüstrileşme sistemini taklit ve aktarmacılık yolu ile bünyesine dahil etmiştir. Bu durum ise çalışmada, çalışma zihniyetini oluşturmada, sanayi anlayışının özgünlüğüne yönelmede önemli bir engel teşkil etmektedir. Öte yandan bu aktarmacı ve taklitçilik, Türk İslam medeniyetinin tevhit anlayış merkezli özgün çalışma anlayışını da hem unutturmuş hem de bu unutturulma neticesinde ihmal edilmiş olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda özellikle 19. yüzyıl sonlarından itibaren Cumhuri-

yet ilk dönemlerinde günümüze değin de özgün olarak ya da Tevhidi düşünce ilmi yöntem anlayışından hareketle, İslam (çalışma) iktisat anlayışında sanayi (endüstri) ilişkileri ile ilgili çalışmalar ve düşünceler göz ardı edilmiştir. Günümüzde ise bu alanların aynı şekilde modern paradigmanın yöntem anlayışı çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. İslam dünyasının yaklaşık 56 ülkesinin sosyo-ekonomi ve siyasal yapılarının da birbirinden oldukça farklı olduğu, kimi modern Batı blokunu taklit etmekte kimisi sosyalist kimisi de Marksist, kimisi de bağlantısız komundaydılar (Zaim 1998:406). Böylece Batı’yı taklit etmeden ileri gidemeyen onu aktarmaktan başka bir çaba ortaya koyamayan İslam dünyasında; çalışma ilişkileri, sanayi ilişkileri, çalışma zihniyeti ve topyekün çalışma ve sanayi ilişkiler sisteminin tevhidi düşünce bilgi yönteminin özgün bakışlı araştırmaları, ilmi bakımından yok denecek düzeyde olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada ise Türkiye’nin içine girdiği modern pozitivist zihniyetin ürettiği çalışma kavramsal dünyasına ve onun oluşturduğu kurumlarına aktarmacı ve taklitçi yapılanmalarına karşı özgün Türk-İslam medeniyetinin düşünce ve bilgi inşa etme yönteminden hareketle, kültür-zihniyet etkisinde oluşabilecek “**yeni çalışma ilişkiler düzenin inşasına**” yönelik bir temel giriş oluşturmak amaçlanmaktadır.

1. “MEDENİYET ANLAYIŞI” –“ÇALIŞMA”İLİŞKİSİ AÇISINDAN TÜRK-İSLAM VE MODERN BATI MEDENİYETLERİNİN ÇALIŞMA ZİHNİYETLERİ

Dünyanın son 1500 yüzyıllık sürecinde etkin dünya kültür-siyasal coğrafyası üzerinde; dünya siyasal sistemine, dünya iktisat sistemine, dünya çalışma sistemine ağırlıklı olarak yön vermede iki ana medeniyetin olduğu bilinir. Bunlar İslam medeniyet veya Türk-İslam medeniyeti ile Modern Batı medeniyetidir. Bunların etkin olduğu dönemleri tarihi gelişim düzlemi üzerinde şematik olarak göstermek gerekirse;

Dünyanın son 1500 yıllık dönemine İslam/Türk-İslam medeniyeti 1200 yıl ve Modern Batı medeniyeti ise 200 yıl önderlik ederek; medeniyet, düşünce, zihniyet, çalışma, iktisat siyaset, kimlik inşası, hukuk, eğitim, kuru-

cu bilgi yöntemleri ..vb alanlarda her iki medeniyet, kendi özgün düşünce yöntemlerine ve kültür- zihniyet yapısının izafiliğine göre oluşmuştur(Şimşek 2019a:179).

Tarihsel tabanlı farklı kültür ve zihniyet dünyalarına sahip her iki medeniyet, “**tevhidi düşünce**” ve “**pozitivist düşünce**” bilgi yöntem anlayışlarına göre kendi “ictimai düzen”lerini(toplumsal sistemlerini) kurmuşlardır(Şimşek 2018a:16). Buna göre her iki medeniyetin bilgi, düşünce ve zihniyet oluşumuna yönelik temel kurucu bilgi yöntemlerini oluşturan unsurların farklı olduğu hükmüne varabiliriz. Böylece bu incelememiz bağlamında her iki ictimai/sosyolojik düzendeki(sistemdeki) ele aldığımız; çalışma anlayışı ve yapısal inşası, iktisat anlayışı ve yapılanması, siyasal akıl ve siyasal yapılanması, medeniyet anlayışına yön veren öncü/başat kültür ve zihniyet anlayışlarının da farklı oldukları söylenebilir. Yani bunların da birbirlerine göre izafilik taşımış oldukları söylenebilir. O halde her iki medeniyetin kendi zihniyet anlayışlarına göre “**çalışma**” kavramına anlam verdikleri ve buna göre de “**çalışma zihniyetleri**”ni oluşturdukları ifade edilebilir. Çünkü İslam medeniyetine yön veren ana unsur tüm zamanlar ve tüm teknolojik dönemler için geçerli olan **din** anlayışıdır. Yani tevhit anlayışına göre oluşan “tevhidi düşünce bilgi yöntemi”nin oluşturduğu zihniyet yapısı ile çalışma ve çalışma ilişkilerini düzenleme esası bulunmaktadır. Buna karşın 19. yüzyılda “pozitivist düşünce anlayışına dayalı bilgi yöntemi” ile oluşan salt akılcı modern zihniyeti oluşturan unsur ise **ekonomi**dir(ekonomi, “iktisat” tan farklı zihniyet içeren bir kavramdır. Yani “ekonomi”, “iktisat” tabirinin karşılığı değildir). Böylece ekonomi ve onun oluşturduğu zihniyet, modern–pozitivist “çalışma”yı ve “çalışma zihniyetini ve çalışma ilişkiler sistemini”ni düzenlemiştir. Bu açıklamalardan dolayı her iki medeniyetin temel kurucu bilgi yöntemleri öncülüğünde kurucu zihniyet farklılıkları ve izafilik taşıyan yönleri bilinerek, her iki medeniyetteki çalışma düzenin (sisteminin) anatomisini özgün bir şekilde inşası/oluşturulması ancak o zaman mümkün olabilir. Bu bağlamda özgün çalışma düzeninin anatomisini ortaya koyabilmek için ise öncelikle her iki medeniyetin kendi toplumsal yapısı üzerinde meydana gelen “**İctimai (sosyal)Yapı- Çalışma**” ilişkisini oluşturan, bunları düzenleyen ve bunlar arasındaki etkileşimi kuran **önder kurumların “farklılığının”** ortaya konulması gerekmektedir. Çünkü bir toplumsal yapıda he rşey (üretim, tüketim, tasarruf, eğitim, siyaset, girişimcilik, sanayi, hukuk...), hep önder kurumun öncüllüğünde şekil almaktadır. Böylece **önder kurumların “farklılığının”** ortaya konulması ve bu farklılık üzerinden hareket edilmesi ile takip edilen mukayeseli yöntem yolu ile öncelikle inceleme konumuz olan Türkiye’nin özgün çalışma sistemi inşasına yönelik **ilmi güven verici bir konuma** ulaşılabilir. Buna ilaveten de Türkiye’nin; hem modern paradigmaya bağlılıktan çıkışına ve hem de modern paradigmanın inşa ettiği

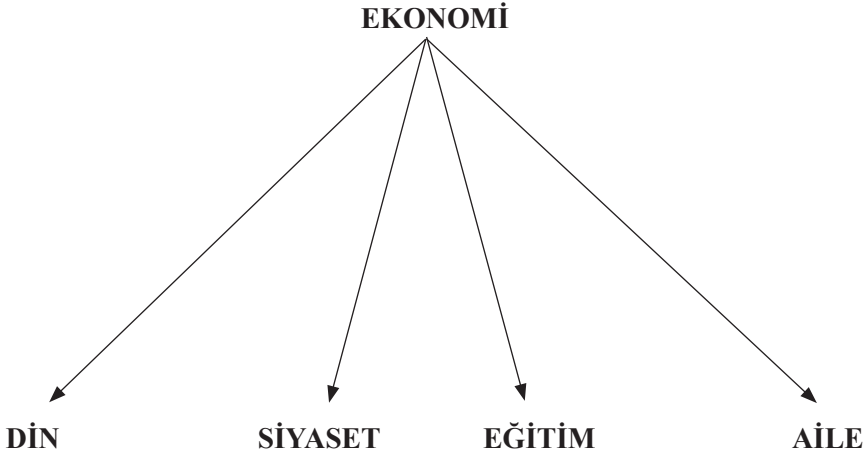
pozitivist çalışma ve çalışma ilişkilerinin etkisinden uzaklaşılmasına önemli ölçüde katkı sağlayabileceği söylenebilir. Buna ilaveten ayrıca bu farklılık bilgisi, Türkiye’nin milli çalışma sisteminin oluşmasına imkân verebilecek bir niteliğe sahip olduğunu da ortaya çıkarabilmektedir. Bu noktada her iki medeniyette çalışma zihniyeti inşa eden temel kurumlara bakıldığında aşağıdaki tablolar ortaya çıkabilmektedir:

Tablo 2: Modern Batı toplum Kurucu önder Kurumun çalışmaya yön vermesi

İctimai(sosyoloji) ilimlerinde önder kurum genel olarak kültürden kültüre değişmektedir. Bu noktada modern Batı medeniyetinde pozitivist düşünce anlayışına göre önder kurum ekonomidir.

Pozitivist Düşünceye Dayalı Yönteme göre oluşan

Sosyolojik Yapı –Çalışma İlişkisi

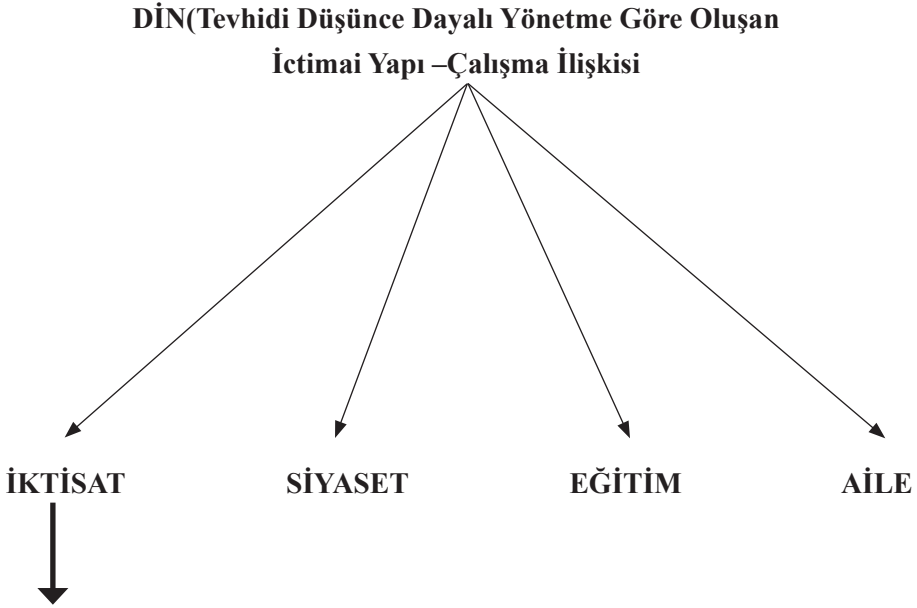

Burada modern pozitivist toplumda “ekonomi“ merkezli toplum kurucu yapı, ekonomik kar maksimizasyonuna dayalı düşüncüyü merkezine alarak, her şeyde ekonomik kar maksimizasyonunu geliştirmek temel gayesi ile çalışma ve çalışma zihniyetinin inşasını gerçekleştirme amacıyla olduğu söylenebilir (Şimşek 2016: 175). Ayrıca bu modern toplum bünyesini “ekonomi“nin, yön verici önder kurumsallığı eşliğinde modern toplum yapısında, ekonomik sınıflı bir toplumu inşa etmiştir (Poloma 1993: 33). Buna göre bu toplumsal yapıda “çalışma” da; sınıf temelli çatışmacılık zihniyeti üzerine kurulduğu söylenebilir. Böylece pozitivist düşünce temel kurucu bilgi yönteminin ortaya çıkardığı ekonomi merkezli modern toplum da çalışma zihniyeti de pragmatist amaçlara yönelik yani her şeyde dünya merkezli düşünerek faydacılık üzerine kurulu bir insan ve onun bu zihniyetle yön verdiği çalışma sistemini ortaya çıkardığı gö-

rülür (Berklin 1961: 125). Böylece Modern Batı medeniyetinde Rönesans 'tan bu yana adım adım “her şeyden önce zevk ve hazza hizmet eden bir ekonomi” inşası üzerinden geliştirdiği sosyal yapı (Nef 1980:177), 19.yüzyıldan itibaren ekonomi merkezli bir zihniyetin çalışmaya ve hayatın tüm alanlarına yön verdiği bir kurumsallaşma ortaya çıkmış olduğu görülür. Buna bağlı olarak teknoloji unsurunun da ekonomi kurumunun yani liberal-kapitalist girişimcinin emrinde, hegemonyasında ve onun kar maksimizasyonunun sağlayan bir çalışma ilişkiler sistemi böylece temel kurucu düşünce yöntemine göre ortaya çıkmış olmaktadır. Buna karşın Türk-İslam medeniyetinin temel kurucu düşüncesi ise din olduğundan, bu temel kurucu düşünce yöntemi ise modern Batı'daki zihniyeti, çalışma zihniyetini ve topyekün çalışma sisteminden çok farklı bir yapıyı ve işleyişi ortaya çıkardığı söylenebilir.

Tablo 3: Türk-İslam Medeniyetinin Kurucu önder Kurumun çalışmaya yön vermesi

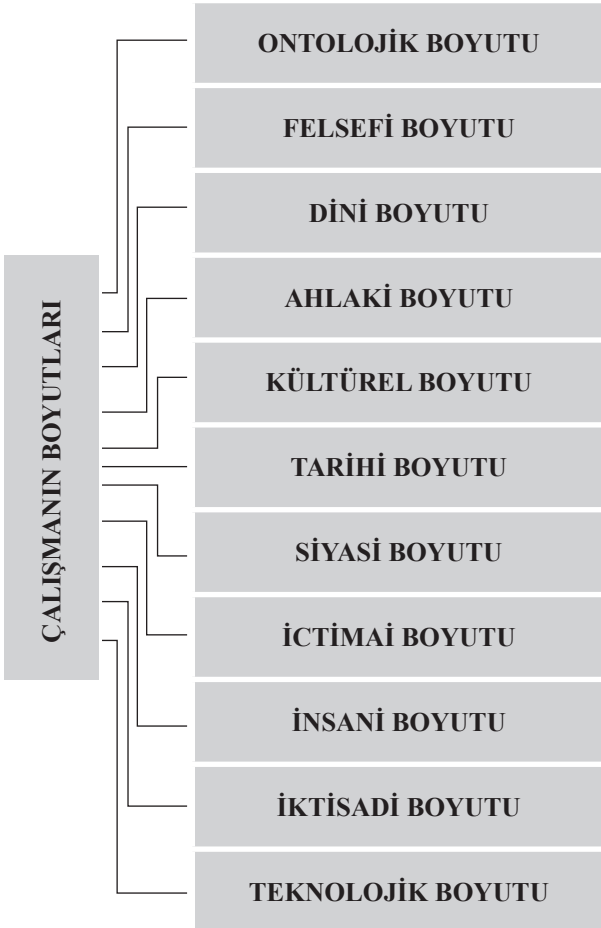
Türk- İslam medeniyetinde de önder kurum “din” olup, hayatın her alanına her kurumuna, vahyin yön verdiği akıl ile etkisini oluşturmuştur.

Tevhidi Düşünce bilgi yöntemine göre oluşmuş **Çalışma zihniyetinin** inşasına dinin; iktisadi denge, hak, adalet ve sömürsüzlük, sınıfsızlık anlayışları içeren bütüncül zihniyet ile çalışma düzeninin (sisteminin) oluşmasına yol açılmakta olduğu söylenebilir.

Yine Tablo 3 de görüldüğü üzere Türk-İslam medeniyetinin din temelli önder kurumu vasıtası ile tüm iktisadi ilişkiler, çalışma ilişkileri vahyin emrinde

girmiş bütüncül akıl yolu ile; dayanışma, bütünleşme, ictimai birlik, düzen ve dengeyi sağlama üzerine kurulmuş bir çalışma zihniyetini ortaya koyduğu da ayrıca belirtilebilir(Şimşek 2016:176). Buna göre çalışma, her zaman aralığında, her dönemde insanın sahip olduğu tecrübe birikiminde merkezi bir konumda bulunmuştur (Budd 2011: 21). Çalışmanın bu insana ve dolayısıyla farklı kültür ve zihniyete sahip olarak gelişmesi, **çalışma-zihniyet** ilişkisini önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kültürel izafiliğe göre farklı toplumsal yapılarda farklı önder kurumların topluma yöne vermesi sonucu çalışma-zihniyet ilişkisi de, bundan etkilenerek, farklı türden şekil almasına yol açmış olduğu söylenebilir. Buna göre çalışma bir toplum yapısındaki pek çok bileşene bağlı olduğundan çalışma o toplumun ontolojik değerlerine bağlı olarak en kapsamlı şekilde yapılanmış olduğu ifade edilebilir. Buna göre **Çalışmanın ontolojisini** de bir şekil yardımı ile göstermek gerekirse;

Buna göre;

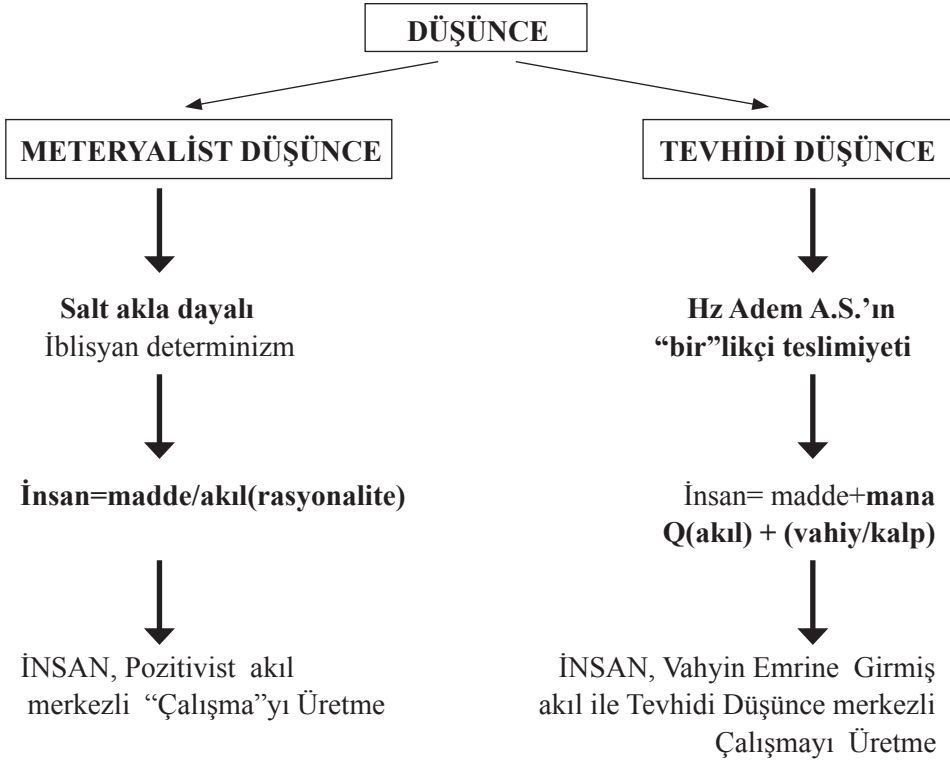
Şemada görüldüğü gibi **“onbir boyutlu”** çalışma unsurları bir toplumun değerlerine, kültürel özüne, zihniyet arka planına bağlı olarak meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu durum ise çalışmanın, ontolojiye dayalı çok boyutluluk taşıyarak açıklanabiliyor olmasını gerekli kılmaktadır. Buna göre bir medeniyeti/ülkenin /toplumun sanayisinin şekillenmesinde çalışmanın ontolojik boyutu ve onu meydana getiren unsurlarının, o toplumdaki çalışma zihniyetini ve çalışma düzeninin oluşmasındaki ana belirleyicilikler olarak belirtilebilir Bu şekilden hareketle **“Çalışmanın Ontolojisi”** kavramı **bir toplum sisteminde çalışma hayatına yönelik ; işçi-işveren, sendika, birlik, hak, üretim, sanayi, fabrika, girişimci, girişimcilik, girişimci zihniyeti, işletme, işletme ahlakı, iş ahlakı, bölüşüm, “çalışma-gelir dağılımı”... gibi pek çok konuya yön verecek temel kavram niteliğindedir**” (Şimşek 2019a: 191-192). Bu durum ise çalışma-izafilik ilişkisini ortaya çıkaran açık bir veri olarak görülebilir. Böylece çalışma; zihniyet, izafilik, felsefilik, özgün yönleme bağlılık, tarihilik, önder kurumların etkisine bağlı olarak iktisadilik, ictimailik, kültürel ve ahlaki boyutları içeren özgün yönleri ile esasında aktarmacı ve taklitçilik özelliğinin bulunmadığı açık bir şekilde ortaya konulmuş olmaktadır. Böylece bu özellikler modern Batı medeniyetine yön veren “pozitivist düşünce yöntemi-çalışma zihniyeti” ve “pozitivist düşünce yöntemi -çalışma sistemi” ilişkisinin ekonomi temelli işleyişi ile Türk-İslam medeniyetinin “tevhidi düşünce yöntemi-çalışma zihniyeti” ve “tevhidi düşünce yöntemi-çalışma düzeni(sistemi) ilişkisini din temelli işleyişi tüm zamanlarda farklılık içermektedir. Bu farkın idraki ile modern çalışma sistemini tek taraflı olarak benimseyen Türk çalışma sistemi, özgün bir çerçeveye sahip olabilmesi için kültür, zihniye ve yöntem farklılıkları üzerinden özgün/milli bir çalışma düzeni kurma imkânını ortaya çıkarabilir.

Sonuç olarak Türk-İslam toplum düşüncesinin özgün yapısından hareketle Yeni Türkiye, bünyesinde izafilik taşıyan çalışmanın boyutlarının her birine kendi özgünlüğü içinden yeni bilgi üreterek milli çalışma zihniyeti ve milli çalışma düzen inşasını oluşturmasını gerçekleştirmesi mümkün olabilecektir.

2. “ÇALIŞMA ZİHNİYETİ” KAVRAMININ MODERN SİSTEMDEKİ UNSURLARI VE TÜRK-İSLAM MEDENİYETİNDEKİ ANLAM BOYUTU

R. Bierstedt bütün toplumsal yapılarda düşünce, çalışma hayatı ve topyekün yaşama tarzı farklılığının toplumsal yapı çözümlemesinde dikkate alınması gerektiğini belirtir(Aksoy 2000: 85). Buradan hareketle “çalışma” kavramı da modern Batı sisteminin üç alt sistemi olan pozitivist liberal-ka-

pitalist, pozitivist Marksist ve Pozitivist–Avrupa hırısıityanlığı karışımından oluşan hermonotik alt sistemindeki çalışma ve çalışma zihniyetine göre oluşmuştur (Şimşek 2019a: 180-181). Buna karşın Türk-İslam medeniyetinin Tevhidi Düşünce anlayışına dayalı bütüncül çalışma kavramının da modern Batı çalışma işleyişinden ayrılan yönlerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu bağlamda söz konusu farklılığın idraki üzerinde “ milli kültür/zihniyet-çalışma –içtimaiyat (sosyoloji)” etkileşimine dayalı ilmi kökenli çalışma ve çalışma zihniyeti anlayışının Türk-İslam medeniyeti bakımından ortaya konulması, hem önemli hem de bir eksikliğin giderilmesi açısından ihtiyaçtır. Bunun yapılmasıyla da 1923 sonrası yapısal kültür değişimine uğrayan Türkiye’de “çalışma” konusuna bilimsellik adı altında “ideolojik “ mahreçten bakmaya mesafe konulmuş olunacaktır. Konuya “ilmi” mukayese aklından hareketle “çalışmanın” ana kültür sistemlerine ve onların alt sistemlerine karşılaştırmalı kültür yaklaşımın açısından ele alarak “çalışma”nın kavramsal hakikatini (özünü) ortaya konulmak istenmektedir. “Çalışma” konusuna böylesi bir derinleşme ile yaklaşmak esasında Türkiye’nin aktarmacı, taklitçi obskurantizme girmiş bir “çalışma” yazımından (Şimşek 2019a: 180), anlatısından çıkabilmesine perde aralamayı sağlayabilecektir. Bunun içinde öncelikle aşağıdaki şekil ile “çalışma”nın medeniyet gelişim tarihi boyutu içinde mukayeseli olarak ortaya konulmasına gerek duyulmaktadır.

Salt Akılcı Pragmatik Çalışma

Tevhidi Bütüncül Çalışma

- tevhidi manada “iş”
- tevhid manada “işçi”
- tevhidi manada “işveren”
- tevhidi manada “sözleşme”
- tevhidi manada iş ahlakı
- tevhidi manada çalışma...

Bu şekile göre (Şimşek 2018b:173), Modern Batı Medeniyetinde çalışma; salt akılcılık üzerinden obje merkezli bilgi ile üretilmektedir. Buna **materyalist düşünce yapısına sahip pragmatik çalışma tipi** denilebilir. Oysa Türk-İslam medeniyetinde çalışma, tevhidi bütüncüllük niteliği ile insanın vahyin emrine girmiş bir akıl ile gerçekleştirilir. Buna **tevhidi çalışma tipi** şekline belirtilebilir. Bunlar; tevhidi manada “iş”, tevhidi manada “işçi”, “tevhidi manada “işveren”, ”tevhidi manada sözleşme”, ”tevhidi manda iş ahlakı”. gibi tevhidi çalışmanın zihniyetine bağlı olarak oluşan bir medeniyet, değer ve ilmi yöntem içeriğine sahip bir ” çalışma” olduğu söylenebilir. Böylece tevhidi çalışma özelliği ile çalışma ilişkiler düzeninin üretilmesi ve sanayi ilişkiler sisteminin çatışmasızlıkçı bir denge üzerine kurulması, çalışmanın tevhidi niteliğine bağlı olarak açıklanabilir. Buna göre değişim yaşandığı tüm zamanlarda yani tevhidi zaman aralığında (Şimşek 2019a; 178), **aynı ana yöntem ile (tevhidi düşünce yöntemi ile) çalışmayı** gerçekleştirmenin mümkünlüğü oluşabilmektedir.

2.1- Liberal-Kapitalist Pozitivist Toplum Anlayışında “Çalışma” Kavramına Yüklenen Anlam

Pozitivist kurucu düşünce ekseninde oluşan Liberal-kapitalist toplum yapısında ekonomi ilişkisinin hakim yön vericiliğinde oluşan zorunlu unsur, iş/ çalışmadır. Dolayısıyla liberal –kapitalist çalışma, liberal-kapitalist ekonominin hakim anlayışına göre şekil almaktadır. Buna göre liberal-kapitalist çalışmada birinci unsur çalışmadır (Çağatay 1975: 119). Böylece liberal-kapitalist toplumun merkezi bir kurumu olarak çalışma “fabrika kapılarının sınırlarından çok uzaklara yayılan bir gücü temsil etmektedir” (Grint 1998: 47). Liberal-kapitalist çalışmaya yönelik ikinci unsur ise işçilerdir. Bu yapıda söz konusu olan çalışma herhangi bir çalışma değil de ekonomik nitelik taşıyan bir çalışma olarak görülmesi gerektiğinde bu çalışma da işçi ise liberal-kapitalist çalışma yasalarına bağlı olarak çalışan kimse olarak görmek gerekmektedir. Buna göre

liberal –kapitalist çalışma zihniyetinin egosantrik içeriğine göre, çalışma ilişkileri sisteminde işçi, kapitalist ekonomik faaliyeti belirli bir ücret çerçevesinde, belirli bir zaman sınırına bağlı olarak çalışma aktinde bulunarak çalışmayı/işi yapan kimsedir (Çağatay 1975: 119).

Modern toplumun çalışma ekseninde, iş ve çalışma sistemlerinin ana kaynağını ait olunan liberal-kapitalist ekonomik zihniyetin belirleyiciliğinde oluştuğu görülür (Çağatay 1975: 121). Bu noktada işçi ile işveren ilişkisi de, bu ekonomik anlayışa göre şekillenmiş olmaktadır. Buna göre pozitivist düşünce temelli liberal -kapitalist çalışma sistem, liberal-kapitalist ekonomik sistemin zihniyet ve teknik yönlerine bağlı olarak oluştuğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde endüstri 4.0 ve toplum 5.0 tartışmalarının yapıldığı dijital dönem çalışma sürecine kadar, pozitivist düşünceye dayalı liberal–kapitalist zihniyeti, 19. yüzyıldan günümüze üç ana dönem üzerinden oluşan “yeni çalışma “ anlayışının geliştirdiği bir çalışma tarihi serencamından söz etmek gerekmektedir.

Tüm dönemlerde çalışma esas olmakla birlikte değişen bir görünümü söz konusu olmaktadır. Buna göre liberal-kapitalizm ilk çalışma dönemini birinci dalga olarak ele alındığında, buradaki çalışma, yenilenebilir enerji kaynağı temelinde işbölümü yok denecek kadar azdır. İkinci dalgada ise çalışma anlayışı yenilenemeyen enerji kaynağı zemini üzerinde derin işbölümü ve üretimde standartlaşma ile gerçekleşmiştir. Bu algıda üretim, tüketim, tüm ekonomik faaliyetler belli merkezlerde oluşarak çalışma yönetimini merkezileştirerek, “merkezde yoğunlaşmayı” teşvik eden bir çalışma yapılanması oluşmuştur. Üçüncü dalganın çalışma anlayışında ise çalışmaya yön veren ana unsur elektronik ve bilgisayar temalı yeni çalışma çerçevesi oluşmuştur (Belek 1999: 27). Enformasyon toplumunda çalışma olarak da belirtilecek bu yeni çalışma yapılanmasında bilgi ana yön verici konumdadır. Her üç çalışma alt sistemlerinde hâkim kurum **ekonomi** olup, hâkim önder insan tipi ise liberal-kapitalist girişimcidir. Bu dönemin hakim zihniyeti ise **kapitalist çalışma zihniyeti** olmaktadır. Üçüncü dalgaya yönelik çalışmada bilgisayar sistemlerine bağlı gelişen yeni çalışma türünde çalışma evlere kadar dağılarak, çalışmanın hiyerarşik yapılanmasında bir değişmeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda üretimi “desantrilize” etmiştir (Belek 1999: 27). Bu noktada ortaya çıkan yeni çalışma zihniyeti, liberal-kapitalist yapının yeni dönemde yeni kuruculuk boyutuna yön verecek şekilde post-endüstriyel toplum yapısındaki “bilgi ve değer merkezli yeni çalışma zihniyeti” olarak ortaya çıkmış olduğu görülmektedir (Belek 1999: 28). Buna göre pozitivist düşünce yönteminin kuruculuğunda, post endüstriyel süreçte yeni çalışma zihniyeti, yine “ekonomi” kurumunun hâkimiyetinde kurgulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Buna göre

21. Yüzyıl “çağ-zihniyet” ilişkisi çerçevesinde özgün bilgi ve değer üzerinden yeni çalışma zihniyeti dijital dönem çalışma sistemi oluşumu içermekte olduğu söylenebilir. Bu noktada yine modern pozitivist kurucu düşünce üzerinden ana kurum olan ekonominin endüstri 4.0 tanımlamasıyla yeni ekonomi yapısı ve yeni dijital zihniyeti yapısını oluşturarak, materyalist sanayileşme ve çalışma zihniyetini ve çalışma sistemini sürdürme amacını ifade etmektedir.

2.2.-Marksist Toplum Anlayışında “Çalışma” Kavramına Yüklenen Anlam

Marks’a göre, kapitalist toplum, mülkiyet temelli bir çalışma yapılanmasına sahip olduğundan bu sistemde işçilerin herhangi bir mülkiyete sahiplikleri bulunmadığından çalışma daha çok emek sömürüsü ve sınıf temelli karşılıklı etkileşim üzerinden gerçekleşmektedir. Bu noktada Marks burada üretim ve çalışmanın ana materyalini modern liberal hayatın politik ve güç temelli salt akılcı epistemolojik ontolojisi belirlemektedir (Şimşek 2013: 35).

Marks’ın çalışma anlayışında “çalışma ile kendini gerçekleştirme, Marks’ın komünist vizyonunun kalbini teşkil ediyordu”. Marks, çalışma kuramında Hegel’in “emek ve karşılıklı etkileşim ikilisini” de ele almıştır. Buna göre Marks maddeci teorisine göre emeğin önceliğini, “karşılıklı etkileşimi” emeğe indirgeme yerine emeğin türevi olarak ele alınması üzerine oturmuştur. Bu duruma bağlı olarak oluşan sonucu ise Habermas, Marks’ın sosyal problemleri sürekli yayılan bir üretim teknolojisi üzerine bağlı olarak ele aldığına belirtmektedir. Buna göre Marks üretim teknolojilerinin sürekli gelişmesinin sosyal problemleri artırdığı ve çalışma düzleminde bunun çatışmacılığı üreten bir unsur olarak görmüş olduğuna vurgu yapmıştır (Grint 1998: 26). Çünkü Smith ve Ricardogil emek-teorisinde servetin en büyük kısmına liberal kapitalist girişimcilerin el koymaktadır. Bu durumu eleştiren Marks, yeni emek-çalışma ilişkisinin mahiyetini açıklamaya girişir. Marks’a göre endüstriyalist toplumda her türlü malın işçi sınıfına ait olduğunu fakat liberal-kapitalist girişimci sınıf ise bu malın büyük kısmına el koyarak çaldığını öne süren bir görüşü destekleyerek, çalışma-emek-sınıf ilişkisine dayalı etkileşime dayalı bir çalışma anlayışını geliştirdiği söylenebilir (Bilgi 1992: 23). Buna göre üretim araçlarının mülkiyetini kendi kontrolü altında tutan “üretici olmayan” azınlıkçı sınıf, artı üretimi “üretici işçi” kesimden çekip alarak kullanmaktadır. Bu bağlamda çalışma ilişkisini düzenleyen belirleyici sınıfların, çalışmaya sadece sömüren ve sömürülen bağlamında değil, aynı zamanda “hükmedenler ve hükmedilenler” noktasından bakan bir “hegemonik çalışma anlayışı” şeklinde ifade edebileceğimiz bir çalışma ilişkisi anlayışını ortaya koymaktadır (Giddens 1999: 32). Böylece Marks “sermaye karı işçinin çalışması sonucu

ona ödenmeyen artı emeğini sömürmekten ibaret bir çalışma ilişkilerini ortaya koymaktadır (Callinicos 2004: 139). Bu noktada Marks liberal-kapitalist hâkim gücü oluşturan sınıfın, **rasyonel çalışma zihniyeti**, çalışmaya yönelik düşüncelerinin, her dönemde hükmedici, yön verici fikirler olmaktadır. Buna göre “Örneğin toplumun belirleyici maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda toplumun hâkim entelektüel gücüdür de. Kendi iktidarında maddi üretim araçlarına” (iş ve çalışma ilişkisi sistemine yön verme gücüne) sahip olan kesim, “aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının kontrolünü de elinde tutar. Böylelikle zihinsel üretim araçları bakımından fakir olanların düşünceleri”, bu sınıfın fikirlerine çalışma düzenine, işleyişine boyun eğmek durumunda kalmaktadır (Giddens 1999: 33). Buna göre Marks, üretim-çalışma ilişkisinde bu anlayışın yanlışlığını belirterek, sert sınıf mücadelesi gerektiğini ifade ederek, işçinin artı emeğinin sömürülmesinin önüne geçen bir çalışma zihniyetin “kapitalist-endüstriyalizm” niteliğine sahip sermaye sahiplerinin neden olduğunu, Hegel ve Feuerbach üzerinden “teleolojik tarih felsefesi” yaparak bunu ortaya koymaya çalıştığı belirtilebilir (Callinicos 2004: 147). Bunun üzerinden söz konusu durumu düzeltebilmenin gereğine vurgu yapmaktadır. Buna içinde komünizmin ya da ona bağlı çalışma işleyişinin, liberal burjuva çalışma ilişkisi sistemi ya da buna bağlı oluşan mülkiyeti ortadan kaldırmacı çatışmacı bir “sosyal ihtilal” ile çalışmaya, komünist bir düzen vermeyi zaruri görmüştür (Eröz 1982: 281). Bu bağlamda Marks’ı bir “endüstriyalizmin” eleştiricisi olarak değil de, “kapitalist-endüstriyalizmin” eleştiricisi olarak görmek gerekmektedir (Giddens 1999). Sonuç olarak Marksist çalışma öznesi olan proletaryanın amacı girişimci burjuvazinin üretim ve çalışma vasıtaları üzerindeki hâkimiyetini ters yüz etmek üzere devrimci zihniyet bilincinden hareket eden bir çalışma ve üretim amacı taşımaktadır. Buna göre Marksist sınıf teorisine dayalı çalışma anlayışı düşmanlık ve çatışma üzerine oturmaktadır (Aron 1992: 59). Bu noktada sosyalist ve komünist toplum düzenindeki yeni çalışma ilişkisinde, devlet ve devletin içinde seçkin elitist zihniyete sahip bir sınıfın aldığı kararına bağlı davranan bir uygulama ortaya çıkmaktadır. Bu ise sosyalist ve komünist toplum düzenindeki hâkim elitist zihniyet olarak yeni bir seçkin üst sınıfın iktidarını güçlendiren bir çalışma ilişkisi sistematiğini kurduğu söylenebilir. Buradaki görünen duruma göre materyalist toplum gerçeğinin tabii sonucu olarak sosyalist ve komünist zihniyete sahip siyasal yapıda seçkin, sınıflı bir yapının ortaya çıkmakta olduğu da görülmektedir. Buna da bir genel sistem okuması sistem (düzen)-zihniyet ilişkisi ekseninde ele alınarak okuma istenirse; materyalist pozitivist kurucu düşünce ortak temalı liberal-kapitalist ve Marksist, sosyalist-komünist toplum düzenleri; ekonomi merkezli, sınıf temelli, kendi özgün bünyelerindeki elitist zihniyetin yön vermesi ile çalışma ilişkiler sistemine sahip olduğu görülür.

2.3.-Hermonotik Liberal-Kapitalist Toplum Anlayışında “Çalışma” Zihniyetine Yüklenen Anlam

Hermonotik yorumsama “insanın gerçekleştirmiş olduğu eylemlerin, sözlerin, meydana getirdiği ürün ve kurumların anlamını kavrama ve yorumlama faaliyetidir”(Şimşek 2013: 41). Hermenotik kavramı özellikle ortaçağ Avrupa’sın da dini metinleri yorumlamakla kullanılmaya başlandığı görülür. Ancak özellikle 19 yüzyıldan günümüzde doğru gelişen seyrinde onu “insan ve toplum bilimlerinde ayırt edici bir teorik yaklaşımı ifade eden bir kavram olma durumuna gelmiş” olarak görülmektedir (Cevizci 2017: 210).

19. yüzyılda Batı Avrupa’da “protestan inancı ve ahlakının iktisadi hayat ve din arasındaki ilişkiye vurgu yapan yaklaşımı” ile hermonotik çalışma belirlenmiştir. Buna göre çalışmak tanrısal bir ödev olarak görülürken, tembellik büyük günah sayılmıştır. Buna göre hermonotik çalışma anlayışı çalışmanın yüce bir değer ve asalet verici bir davranış olarak değerlendirildiği bir süreci ifade etmektedir (Metin/Özaydın 2014: 35-36). Bu bağlamda 19. yüzyılda sanayi devrimi sistemleşmesi sürecinde İngiltere’de Victoria döneminde çalışma zihniyetinin artık dini sözlere bağlanarak açıklandığı görülür. Buna göre “sıkı çalışmanın erdemleri” olan; biriktirme, azla yetinme, itidal ve ağırbaşlılık gibi değer-din- çalışma ilişkisi yeni çalışma zihniyetini oluşturmuştur. Bu anlayış “çalışan kesimlerin zihinlerine işlenir olmuştur. Bu ilkeler protestan doktrininde korunmaya alınmıştır” (Grint 1998: 21). Böylece Protestan ahlakının çalışmayı kutsayan özelliği ve diğer taraftan modern pozitivistizmin ekonomi merkezli çalışmayı da temeline almasının bütüncüllüğünde oluşan hermonotik çalışma oluşmuştur. Buna göre pozitivistizmin içinden hıristiyan değerlerine bakarak oluşturulan çalışmanın, modern liberal-kapitalist “bireyin özel alanından” artık sosyal alana aktarılmasında yani çalışmanın toplum tarafından değer görmesinde önemli bir görev yapmıştır (Metin/Özaydın 2014: 36).

Materyalist dünya görüşüne dayalı pozitivist içerikli hermonotik düşünceye göre çalışma zihniyetini kuramsallaştıran düşünürlerin en başında Weber gelmektedir. “Weber kapitalist **üretim çalışma tarzını, modern toplumun gelişmesi açısından ele almıştır. Buna göre Weber kapitalist üretime dayalı çalışma zihniyetini “çalışkanlık”, rasyonalite ve hıristiyanlık etkileşimi ekseninde ele alarak hıristiyanlık kültürü protestanlık ile rasyonalite pozitivist akılçılığı birlikte alan bir yorumsamacı hermonotik yaklaşımı ortaya koyarak modern kapitalizmin çalışma ilişki sistemini din-ekonomi etkileşim ilişkisi üzerine oturtur”** (Şimşek 2013: 50-51).

Modern Batı çalışma tarihinde hem pozitivist hem de protestancı hermonotik temelli ekonomi merkezli bakış, rekabet toplumu çerçevesinde üretimin

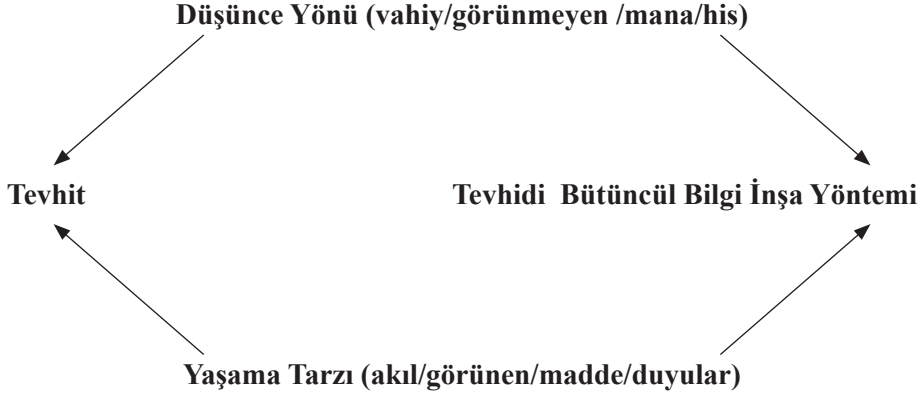
daha fazla yapılabilmesi için emeğin daha fazla kullanılmasına ihtiyaç duymuştur. Daha fazla üretmek isteyen girişimci daha fazla çalışmak isteyen yoksul emek ile aralarında çalışma ahlakına yönelik bir denge oluşturmuşlardır. Böylece ahlaki kaygılar ile iktisadi çıkarlar arasındaki dengeyi hermonotik yapı ahlak kavramı ile buluşturmuştur (Metin/Özaydın 2014: 36). Bu durum “yoksulları fabrikada çalışmaya zorlayarak, girişimcilerin çıkarlarına hizmet ederek onların zenginliklerinin kaynağını oluşturarak, diğer yandan işsizlerin yaşadığı sefaletten rahatsızlık duyan toplumun ahlaki kaygılarını tatmin etmiştir” (Metin/Özaydın 2014: 37).

Sonuç olarak materyalist düşünce anlayış içerikli hermonotik değer merkezli çalışma zihniyeti de liberal –kapitalist girişimciliğin ekonomi temeli bakışı ile **çıkarıcı zihniyeti** daima önde tutan bir din-ekonomi bütüncül ilişkisine dayalı çalışma ilişkiler sistemini kurmuş olduğu görülür.

2.4. Türk-İslam Medeniyetinde Tevhidi Düşünce Toplum Anlayışına Göre “Çalışma”nın Anlamı ve Çalışmanın Zihniyeti

Tevhidin bir yönüyle düşünce yöntemi olması öbür yandan da temel toplum kuruculuk vasfının bulunması, onun en başta her şeyi açıklayan bir “kâinat ana düşünce yöntemi” olması gerçeğini ortaya koymaktadır. Buna ilaveten tevhidin tüm ictimaiyat ve tüm ilimleri düzenleyen “düşünce yöntemi” niteliği ile de, **”insan-toplum hayatı-kâinat”** içindeki her şeyi, kendisi ile irtibatlı olarak açıklayan bir genel bütüncül bakışa de sahiptir. Bu yönüyle tevhidin, hem din, fen, pozitif ilimlerin üzerinde temel düzenleyici yöntem ilmi ortaya koyması yanında aynı zamanda ictimaiyat (sosyal) ilimleri üzerinde de bu yönde düzenleyici yöntem ilişkisinin belirgin olarak ortaya çıktığı görülür. Böylece tevhidin “yöntem” içeren anlamıyla, kendi ilmi yöntemi ile yani tevhidi düşünce ilmi yöntemi, ictimai hayattaki her şeyi, her ilim dalını düzenleyen bir özelliğe sahiptir (Şimşek 2016: 37-41). Bundan dolayı tevhidin ictimai hayatın içindeki her şeye yöne vermesi vasfına sahip olması, **tevhidin bir yaşam tarzı** olmasına yol açmaktadır. Bu ise tevhidin “genel bir gerçeklik, hakikat, dünya, uzay ve zaman, insanlık tarihi ve yazgı görüşüdür” (Faruki 2017: 26). Buna göre bütün bu genel gerçekliği düzen kurucu olarak ortaya koyan tevhidin tüm ilimler ile irtibatlı olması onun özgün bir yaşam tarzını geliştirdiğini ifade etmektedir. Sonuç olarak tevhidi düşünce ilmi anlayışa dayalı oluşan yaşam tarzı tevhidin hem görünene hem de görünmeyeni birlikte ele alması sonucu her şeye bütüncül olarak bakarak bu yönde genel gerçekliğe ifade eden bir ilim yöntemini ortaya koymaktadır. Bu durum ise hem ictimai ilimlerde (tevhidi felsefe ilmi, ictimaiyat ilim (sosyoloji),siyaset ilmi, iktisat ilmi, hukuk ilmi. . .) hem de diğer ilim dallarında tevhidi düşünce ilmi yönteminin bütüncül etkisini

ortaya çıkardığı görülür. İşte bu noktada tevhidi düşünce ilmi yöntemi “çalışma” ile ilgili ilim dalında orya bütünlükçü bir bilgi anlayışı, kavramsal içerik ve uygulama yapısını öne çıkardığı söylenebilir. Bu noktada; .

Yönüyle tevhidin iki yönlü olması onun;

- tüm toplumda,
- toplum ile ilgili ilim alanlarında,
- bütün ilim alanlarına

yön verdiği, kurmuş olduğu hayat tarzı anlayışı üzerinde (iktisat, ictimaiyat/sosyoloji, felsefe, siyaset, eğitim... alanlarında) yönlendirici etkisi ortaya çıkmaktadır. Böylece tevhit, ictimai ilimlere yön vericilik vasfı ile bu ictimai ilimlerin, gündelik yaşam tarzında nasıl tevhidi anlayışa göre yaşanacağını (tüm zamanlarda ve teknolojik düzeylerde) ortaya koyduğu görülür (Şimşek 2018b: 176). Bu noktada **Tevhidi bütüncül bilgi inşa yöntemi vahyin emrine girmiş bir “akıl”** ile ;

dünyadaki tüm ilimleri, çalışmayı, sanayiye, girişimciliği, kültürü, zihniyeti, üretimi, tüketimi, aileyi, siyaseti,... topyekün her şeyi özgün yapısıyla ortaya çıkarabilmektedir. Oysa Modern Batı’daki pozitivist, Marksist, hermonotik düşüncelerin her biri salt akılın kurgulaması ile tek boyutlu ve sadece pragmatizme yarayan bir ürünü, çıktıyı(örneğin; çalışma, sanayi, girişimcilik, teknoloji, üretim, kültür, zihniyet... vs) ortaya çıkarmakta olduğu ifade edilebilir.

Buna göre tevhidi düşünce ekseninde tevhidin iki boyutu **dayanışmacı ve ahlakçı tevhidi çalışma** anlayışı ile çalışmaya bakılması halinde onu, daha açık bir şekilde anlayabilmek için öncelikle konuya temel teşkil edebilecek ayetlere gidilmesi gerekmektedir.

Zümer suresi 62. Ayetine göre ; **“Allah her şeyin yaratıcısıdır, O her şeye vekildir”**

Yunus 4) de, “...Her şeyi ilk baştan yaratan O’dur

“Ey inananlar, onlara (düşmanlarınıza) karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın”(Enfal -60) ayeti,

tevhit toplumunun her dönemde iki boyutu ile (düşünce /mana ve yaşama tarzı/maddi alanda) çalışarak, yeni gelişmeler ortaya çıkararak, askeri, güvenlik ve diğer sahalarda öncü bilgi inşası ile başta düşmanı; teknolojik caydırıcılığa ve kortutarak onun haksız fiil oluşumunun önüne geçilmesinin önemine vurgu yapıldığı söylenebilir. Buna göre teknolojik gelişmenin gerekli olduğunu bunun da vahyin emrine girmiş akıl ile yeni bilgi inşası yoluyla sağlanmasına yönelik bir uyarı yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda vahyin teknolojik gelişmeye yönelik çalışmayı tüm zamanlarda teşvik eden ve bu teşviki de erkek ve kadın olan Müslüman insana yaptığı görülür. Vahyin emrine girmiş akıllın tevhidi düşünce bilgi yöntemi ile her türlü meşru teknolojik gelişmeyi ortaya koyan bir tevhidi çalışma zihniyetinin varlığı açık bir şekilde ortaya konulmuş olmaktadır. Böylece Tevhidi Çalışma zihniyeti ile vahyin emrine girmiş bütüncül akıl yoluyla özgün bilgi inşa edilerek “teknolojik ilerleme, sanayi ve askeri endüstriyel alanların gelişmesi ve bunun üzerinden “lider medeniyet olmanın” yolunun açılmasının” önemi ve gerekliliği idraklere sunulmuş olduğu görülür. Bu da **tevhidi düşünce** anlayışına dayalı dünya hayatının son derece önemli ve gereklilik taşıdığından ve tevhit inancının yeryüzünde hâkimiyetinin devamı için ileri teknolojinin üretilmesinin geliştirilmesinin gereği ortaya konulmuş olmaktadır. Bu noktada çalışma ve tevhidi çalışma zihniyetinin yeni bilgi inşasındaki önemine bir anlamda bir başka yönüyle insanlığın dikkatinin çekilebilmesi adına Kura’nı-ı Kerim’de müstakil bir sure yani Hadid/Demir Suresi indirilerek, “doğrudan **Tevhidi Düşüncenin** sanayi ve teknoloji anlayışına bir “Sure” ismi ile dikkat” çekildiği görülmektedir(Şimşek 2016:325-327). Böylece Türk-İslam medeniyetinde adalet ve denge üzerine kurulu “tevhidi çalışma anlayışı” ve tevhidi düşünceye ilmi yöntemine dayalı dayalı “tevhidi çalışmanın zihniyeti” ; öncü bilgi inşası ya da ileri sanayi de geliştirmede öncülük yapan, dünya hayatına yön verici olmayı gerekli gören bir sanayi ve dinamik çalışma hayatını geliştiren bir çalışma mantığının ve çalışma aklının varlığını ortaya koyduğu söylenebilir.

Bu noktada tevhit, tevhidi düşünce ilmi anlayışı- **çalışma** ilişkisine dikkat çeken bazı ayetlere bakıldığında ;

-“Bilsin ki insan için kendi **çalışmasından** başka bir şey yoktur. Ve **Çalışması da** ileride görülecektir”(Necm Suresi 39-40),

-“Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister(O’na muhtaçtır). **O her an Yaratma halindedir**”(Rahman Suresi 29),

-“Allah’ın sana verdiği(O’nun yolunda harcayarak) ahiret Yurdunu iste; **ama dünyadan da nasibini unutma...**”(Kasas 77),

Bu ayetler ile tevhidi düşünce ilmi yöntemi ile tevhidi çalışma ilişkisinin ayetler üzerinden ortaya konularak, tüm zamanlara yönelik olarak vahyin emrine girmiş tevhidi akıl yapısı ile çalışma düşüncesi ve çalışma eylemi üreten bir aklın, dünya hayatı içinde dinamik, ileri teknoloji üreterek ülke ve dünya düzenine yön verici, liderliği sağlayacak yapıyı, tevhidi gelişmeci çalışma zihniyeti ile ortaya konulabileceği açık bir şekilde anlaşılabilir. Zaten daha öncede 7-19. yüzyıllar arasında İslam medeniyetini dünya düzenine lider olarak yön vericiliğinde tevhidi gelişmeci çalışma zihniyeti ile din –dünya bütünlüğüne denge üzerinden yön vermediği de bilinmektedir. Bu noktada tevhidi düşünce idraki ile oluşan “**dünya hayatı-çalışma zihniyeti**” ilişkisi, çok ince bir dengede daimi bir gelişmeci zihniyet ile örülerek, liberalizm, marksizmin veya hermonotist materyalist dünyacı merkezli materyalist çalışma zihniyetinden çok farklı bir çalışma zihniyeti veya çalışmanın zihniyetini ortaya koyduğu anlaşılabilir.

Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde İslam’da “**çalışma**” kavramı “**amel**” kelimesi ile karşılandığı tüm kaynaklarda görülmektedir. Buna göre İslam’da amel(çalışma) kavramının, “insanın yaratılış amacı ile sıkı bir bağlantı arzietmekte” olduğu görülür. Buna göre Allah insanı yaratmasındaki asıl gayenin kendisine onun kulluk(ibadet) yapması için yaratmış olduğunu Zariyat Suresi 56. ayetindeki ilahi beyanla anlaşılmalıdır. Zariyat Suresi 56.ayetinde ise “Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf Bana kulluk etsinler diye yarattım” buyurulmaktadır (Karaman 2005: 334).Tevhidi düşünce çalışma zihniyeti bağlamında Müslüman insanın “Allah’a kulluk ve ibadet etmesi amel(çalışma) olduğu gibi mezkur düzene katkıda bulunması da ameldir”. Yani çalışmadır. Oysa günümüzde pozitivist mahreçli hazırlanan modern çalışma zihniyetin inşa etmiş olduğu ilgi “mevzuatta amel(çalışma) ile akla gelen şey; maddi ve dünyevi kazançtır, üretimdir, bunlara yönelik faaliyetlerin” olduğu görülür. Buna göre İslam’ın tevhidi düşünce ilmi yöntem anlayışının temel düzen kurucu anlayışının inşa ettiği çalışma zihniyeti “erkek olsun kadın olsun her Müslümanın amelini kulluk çerçevesine oturması zarureti ortaya” çıkarmakta olduğu belirtilir (Karaman 2005: 335). Böylece tevhidi çalışma düzeni; sömürüyü, adaletsizliği, sınıf farklılığını, devlet kapitalizmini ve devlet kapitalizmine bağlı jakoben girişimciliği ve seküler sanayi ve çalışma zihniyetini, çatışmacı iş anlayışını, kul (insan) hakkını, kaynak israfını, sermayenin tabana yayılmasını ve sermayenin tekelci yapısını engelleyebilen bir tevhidi çalışma zihniyet düzeni ve buna dayalı çalışma ilişkiler sistemi ortaya çıkarma imkanının varlığında söz edilebilir. Bu yönüyle İslam’ın tevhidi düşünce bilgi yöntemi üzerinden; iktisat, ictimaiyat ve çalışma ilişkilerinin birbirine bağlı ilişkisi,

İslam’ın bünyesinde bulundurduğu çalışma ilişkiler sistemini inşa etmektedir. Ancak modern paradigmaya Batı endüstri ilişkileri sisteminden hareket ile çalışmaya bakışa dayalı gelişen taklitçilik ve aktarmacılık, İslam üzerinden çalışma düzenin bilgisini inşa etmeyi ihmal etmiştir.

SONUÇ

Yeni çalışma anlayışının hâkim olduğu bilgi çağında, teknomedyatik dünyaya bağımlılık üzerinden, dijital bağımlılaşma ve görsel hegemonyanın insanların ve toplumların idrakleri üzerinde belirgin bir basınç uygular olmuştur. Bu durum ise çalışmamızın, kültürümüzün, zihniyetimizin, düşüncelerimizin teknolojiye dayalı iletişim vasıtalarının sevk ve idare edilmesine yol açmıştır. Böylesi dijital kültürlenme, özgün kimliği, izafilik üzerinden her şeye bakmayı önemsizleştirmiştir. Bunun sonucunda ise hâkim sanayi medeniyeti mensuplarının teknomedya üzerinden ortak bir dijital medeniyeti (endüstri 4.0 ve toplum 5.0) kurmaları, Batı dışı toplumların kendi özgün çalışma ve sanayi ilişkiler sistemlerini kurmalarını neredeyse imkânsız kılma noktasına getirdiği söylenebilir

Madde merkezli dijital medeniyete karşı Türk-İslam medeniyetinin özgün çalışma ilişkiler düzeninin ve çalışma zihniyetinin varlığı giderek unutturulmuştur. Bu konuda tam bağımlı çalışma ve sanayi düşüncesi, çalışma ilişkiler sistemi anlayışı benimsettirilmiştir.

21. Yüzyılın ahlak, medeniyet ve özgün kültür üzerine kurulmayı öne çıkaran “çağ” anlayışı yapısına göre Türk-İslam medeniyet değerlerine dayalı tevhide düşünce ilmi yöntem anlayışının varlığını tekrar idrak ederek bunun üzerinde Yeni Türkiye çalışma zihniyetini ve çalışma ve sanayi ilişkiler sistemini kurması gerekmektedir.

Günümüz Türkiye’inde “TEKÇİ SİSTEM SOSYOLOJİSİ”nin hakimiyeti altında sadece Comte, Marks, Durkheim, Weber...’ in ekonomi/madde merkezli tekçi bakışla oluşturdukları modern sistem sosyolojisinin belirginliği açıktır. Tüm toplum sistemi, yapı ilişkisi, sanayi ve çalışma hayatına yönelik kuramlar, bakışlar uygulamalar hep bu pozitivist metodoloji içinde **SİSTEM SOSYOLOJİSİNİN kurucu köklerini oluşturdukları söylenebilir. Buna göre; salt akılcı liberal-kapitalist hâkim gücü oluşturan sınıfın kendi kültür dünyasının ürettiği; rasyonel çalışma zihniyeti, hermonotik liberal-kapitalist anlayışın “çıkarıcı çalışma zihniyeti” ve yine modern Batı’da Marksist çalışma sisteminin ürettiği “hegemonik çalışma anlayışı”, hep bu madde merkezli pozitivist düşünce temalı sistem sosyoloji anlayışı ile ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNİN hem kavramsal hem de uygulamaya yönelik alt yapısı oluşturmuştur. Buna göre ;**

-“çalışma - modern toplum sistemi,

-“çalışma ilişkileri sistemi- modern toplum sistemi” ekseninde çalışma sisteminin

sosyolojisi, tamamen Türk-İslam bilgi yöntem anlayışından farklı bir anlayışla kurgulanmıştır. Türkiye'nin de bu çalışma sistem sosyolojisine bağlı olmaktan çıkarak, çok uzun zamandır ihmal ettiği kendi özgün çalışma düzeninin yani “

-dayanışmacı ve ahlakçı tevhidi çalışma” anlayışını

tevhidi bilgi yöntemi rehberliğinde yeniden inşa etmesi hem mümkündür hem de gereklidir. Buna üniversite ilmi çevresi ile teknokrat ve bürokrat düzeyinde yönetici kitlenin “güven “ duyması en öncelikli konudur. Yeni İnşa başlangıcının bu noktadan hareket ederek gelişmesi, sağlıklı bir **yen milli çalışma inşa süreci** olarak belirtilebilir.

KAYNAKÇA

Aksoy, Erdal(2000). Anadolu'da Yaşayan Oğuz Türkleri'nin Toplumsal Farklılaşma Türkmenler ve Yörükler, **Ankara, KÖK Vakfı**, Osmanlı Özel Sayısı, Aron, Raymond(1992).**Sınıf Mücadelesi**, Dergah Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mustafa(2004).**Bilgi Sosyolojisi**, Açılım Yayınları, İstanbul.

Belek, İlker(1999).**Post Kapitalist Paradigmalar**, 2.Baskı, Sorun Yayınları, İstanbul.

Berktin, Cezmi Tahir(1961). **Eğitim Teşkilatı ve Felsefesiyle Amerika**, Ajan Türk Matbaası, Ankara.

Bilgi, Alaattin(1992). **Karl Marx Kapital Özet ve Kılavuz**, Yurt Yayınları, Ankara.

Bostan, Kübra(2019).**Pozitivist ve Tevhidi Düşünce Bilgi Yöntemleri Bağlamında “Çalışma-Eğitim-Ahlak” Etkileşiminin Yeni Dönem Türkiye Eğitim Zihniyetindeki Özgün Arayışı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Budd, John W.(2016). Çalışma Düşüncesi, Çev: Fuat Man, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Callinicos, Alex(2004). **Toplum Kuramı, Tarihsel Bir Bakış**, Çev: Yasemin Tezgiden, İletişim Yayınları, İstanbul

Cevizci, Ahmet(2017). **Felsefe Sözlüğü**, Say Yayınları, 6.Baskı, İstanbul.

Çağatay, Tahir(1975). **Kapitalist İktisadi Nizam ve Bugünkü Durumu**, Ötügen Yayınları, İstanbul

Eröz,Mehmet(1982). İktisat Sosyolojisine **Başlangıç**, 3.Baskı, Filiz Yayınları, İstanbul.

Grint,Keith(1998).Çalışma Sosyolojisi, Çev Edi.: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.

Giddens, Antony(1999). İleri Toplumların Sınıf Yapısı, Marksist Yaklaşımın **Eleştirisi**, Çev:Ömer Baldık, Birey Yayınları, İstanbul.

Faruki, İsmail Raci(2017). ; **Tevhid Düşünce ve Hayata Yansımaları**, Mahya Yayınları, Çev: E. Okumuş, İstanbul.

Karaman, Hayrettin(2005). Günümüzde Çalışan Müslüman Kadınların Problemleri”, ”**Sosyal Hayatta Kadın**”, İslami İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul.

Kessler, Gerhard(1985).. **Sosyolojiye Başlangıç**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Keat,Russel/Urry,John(2001).**Bilim Olarak Sosyal Teori**, Çev: N. Çelebi, 2. Baskı, İmge Yayınları, Ankara.

Metin,Banu/ Özaydın,Mehmet Merve(2014). **Çalışma ve Refah**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Mucchielli, Alex(1991). **Zihniyetler**, (Çev.: A. Kotil), İstanbul, Cep Üniversitesi İletişim Yayınları, 1991.

Şimşek,Osman(2018a). Tevhidi Düşüncenin Düzen Kurucu “İctimaiyat Felsefesi(Toplum Felsefesi),**İctimai Sistemin Kuruluşunda Tevhidi Düşünce ve Toplum Felsefesi** ,Edi; Osman Şimşek, Otorite Yayınları:40,Ankara.

Şimşek Osman(2013).**Türk Girişimciliğinin Sosyolojisi**, Otorite Yayınları, Ankara.

Şimşek, Osman,(2018b) ;”Tevhidi Düşüncenin “İlmi Araştırma Yapma”da Bütüncül Yöntem Anlayışı”, **Tevhidi Düşünce Işığında İlim dallarının Yeniden İnşası**

Şurası- Bolu, Derleyen(Edi.); M.Alişarlı-O.Şimşek, İlmar (İlmi ve Metodolojik Araştırmalar Derneği) Yayınları, Yayın No: 4,.Ankara.

Şimşek, Osman(2016).**Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce**, İLMAR(İlmi ve Metodolojik Araştırmalar Derneği), Ankara.

Şimşek, Osman(2019a).”Çalışmanın Ontolojisi” Bağlamında Türk-İslam ve Batı Medeniyetlerinde Çalışmanın Sosyolojisi, İş ve Hayat Dergisi, **Ekonomi, Hukuk ve Sosyal Politika Yıl: 5, Sayı:9**, Ankara.

Şimşek, Osman(2019b).Tevhidi Düşünce İlmi Yöntem Anlayışına Göre İlimler Nasıl İnşa Edilir, **Tevhidi Düşünce Işığında İlim Dallarının Yeniden İn-**

şası Şurası -2” Der:İ. Hüseyin Çarıkçı-Osman Şimşek, İlmar Yayınları, Yayın No:5, Ankara.

Poloma , M.Margarat(1993).Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev: H.Erbaş, Gündoğan Yayınları, Ankara.

Özarpınar, Yılmaz(2003). “İslam Medeniyeti ve Türk Kültürü”,Ötüken Yayınları, İstanbul.

Özönder, M.Cihat(2001). “Takdim. Küreselleşme Tartışmalarının Terör Boyutu”, Kök **Araştırmalar, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı(KÖKSAV)**, Cilt III, Sayı: 2, Ankara.

Özönder, M.Cihat(1984). Kültür Bütünleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler, **Türk Kültürü Araştırmaları**, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Nef, John(1980).**Sanayileşmenin Kültür Temelleri**, Çev. Erol Güngör, 2.Baskı, Kalem Yayıncılık, İstanbul.

Turhan, Mümtaz(1997). “**Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikolojik bakımdan Bir Tetkik**” Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3.Baskı, İstanbul.

Ülgener, Sabri F.(1983). **Zihniyet Aydınlar ve İzm’ler –Denemeler ve Araştırmalar-**, Mayaş Yayınları, Ankara.

Zaim,Sabahattin(1998).Industrial Relations System of Islam, **Prof.Dr. Metin Kutsal’a Armağan**, TUHİS, Ankara.